

TEMAKART SOSIALT BOLIGBYGGERI

Tegnforklaring

- Kommunegrense
- Innsjø
- Sjø
- Sosial boligbygging, bygninger

Kartene er under kontinuerlig utvikling og er ikke uttømmende, feil og manglende informasjon vil derfor forekomme. Hovedkildene er Byantikvarens ulike arkiv og Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden.no.

[Lenke til det digitale Kulturmiljøkartet:](#)

[Kulturmiljøkart](#)

[Lenke til kartfortelling:](#)

[Kartfortelling](#)

Øvre Sandviksvei. Typografenes byggeselskap er det eldste i Bergen, dannet i 1910. Typografbyen ble reist i 1911-12, med Olaf Jahnsen som arkitekt. Det ble bygget 19 enkelthus og 12 dobbelthus på 2 etasjer. Husene er bygget i tre og kan karakteriseres som byens første hageby. Bygningene er utført med knappe detaljer med et preg av jugend. De har høye, bratte tak og liggende panel som går kant i kant i hjørnene uten hjørnebord. Bygningene er plassert langs tre buede gateløp i bratt terreng. Det er bygget opp høye grunnmurer, forstøtningsmurer og trapper. Bygningens formspråk er preget av nybarokk med innslag av jugend, og har arkitektonisk og arkitekturhistorisk verdi, og høy miljøverdi som del av Bergens første hageby, «Typebyen».

SOSIALT BOLIGBYGGERI

Det er ingen tvil om at boligmangel i store deler av vår nyere historie har vært et dominerende problem for både enkeltmennesker og for samfunnet. Begrepet «sosial boligbygging» er etter hvert innarbeidet dagligtalen, men har ingen klar definisjon. Denne delen vil omhandle boliger primært bygget i regi av det offentlige eller ved hjelp av offentlig subsidiering og initiativ.

Boliger bygget for å avhjelpe bolignød som resultat av sykdom eller fattigdom, eller boliger bygget i tilknytning til industrien er beskrevet i øvrige kapitler, slik som offentlige institusjonsbygg og industrielle kulturminner.

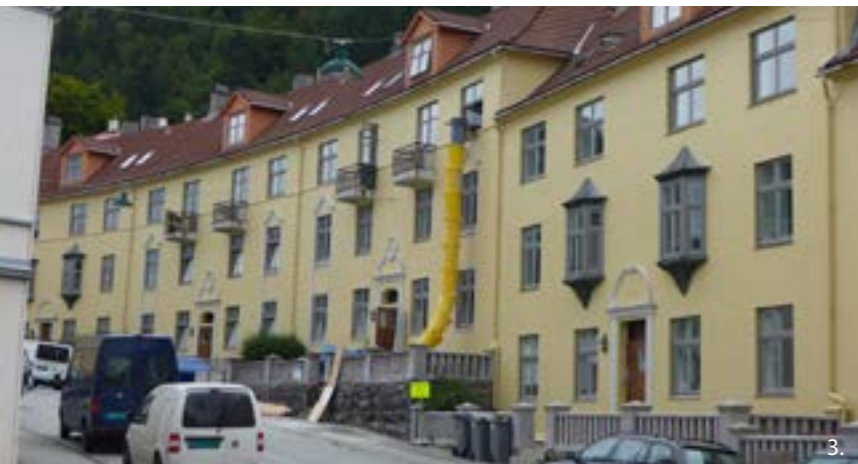
Svært mye av de lokalpolitiske kreftene har gjennom årene vært brukt til å avhjelpe bolignøden. Den regulerings-myndigheten som Staten til enhver tid har delegert på dette feltet har nok på mange måter vært den viktigste samfunnskapende virksomheten til det lokale selvstyret, og forteller oss historien om hvorfor vi har bygget – ikke bare om hva vi har bygget.

Egne hjem

Bergen kommunes engasjement på boligsektoren startet for alvor i 1895. Da foreslo borgermester Sofus Arctander at kommunen skulle søke om disposisjon for kr.50 000,- av det stortingsvedtatte husleiefondet. Skaffet man like mye privat lånekapital, kunne man utparsellere eiendommen Persenbakken i Mula til 40 tomter beregnet på kommunale. «A.s Typografenes Byggeselskab» ble stiftet i 1908 etter mønster fra et tilsvarende typograf-initiativ i Oslo i 1900. «Typebyen» langs det som etter hvert ble hetende Gutenbergs vei stor ferdig i 1914.

Oslo-initiativet skiftet etter hvert navn til Egne hjem som er blitt et samlebegrep på de sammenslutningene i Norge som fra begynnelsen av 1900-tallet hadde som mål å gi arbeiderklassen egne boliger. Egne Hjem-bevegelsen og en boligpolitikk

«I 1920 bodde fjerdeparten av bergenserne i overfylte leiligheter (over tre personer per rom). 19 800 eller 92% av byens leiligheter var uten bad, og 84% av alle boligene manglet WC.»
Jo Gjerstad, Typografbyen 2001

1. Brakkeby på Gyldenpris, kalt «Blodbyen» grunnet den blodrøde fargen boligene ble malt med. De fleste husene ble senere revet i forbindelse med utbygninger i området. Foto: Arkivet etter Reguleringsvesenet, Bergen Byarkiv. 2. Utsnitt fra de gjenværende boligbrakkene i "Blodbyen", slik de står i dag. 3. Kirkegaten 15-43, kommunalt boliganlegg oppført og tatt i bruk i 1921, etter arkitekt Ingolf Danielsens tegninger.

stadig sterkere påvirket av arbeiderbevegelsens fremvekst, første til etableringen av "Den norske arbeiderbruk og boligbank" i 1903. Vi ser tilsvarende boligprosjekt ved de fleste industristeder, både i byer og tettsteder. Både i Årstad og Ytre-Arna finner vi eksempler på boliger reist i regi av «Egne hjem». Etterhvert sørget den kommunale brennevinsavgiften til at Bergen kommune fikk god likviditet og kunne stille kommunale garantier for låneopptak til ulike kollektive boligselskap. I 10-årene etter fulgte en rekke tilsvarende boligprosjekter med kommunale tilskudd og lånegarantier (se kartvedlegg).

Brakkebyene etter bybrannen

Brakkebyene ble reist for å gi midlertidig husrom etter bybrannen i 1916. Byens politiske myndigheter hadde alt få måneder etter brannen planene klare for oppføring av brakker for personer som var blitt husville. 5 år senere var det reist 115 brakker med til sammen 773 leiligheter. Mange av brakkene ble først fjernet da byens utvikling krevde det. Brakkebyene var preget av sosial nød, både pga. av den lave boligstandarden og fordi det var stor arbeidsløshet de første 10-årene etter brannen.

Også på Gyldenpris ble det etter bybrannen i 1916 bygd nødboliger for husløse. Området fikk det dramatiske tilnavnet «Blodbyen» på grunn av at husene var malt røde. Allerede noen få måneder etter bybrannen i 1916 begynte Bergen kommune å bygge brakker og halvpermanente bolighus på Gyldenpris. Eiendommen lå i Laksevåg kommune, men Bergen hadde i 1912 kjøpt den 51 mål store Gyldenpris gård med strandlinje av banksjef Kristian Jebsen med tanke på industriformål. I løpet av få år gjennomgikk Gyldenpris en fullstendig forvandling, fra landlig idyll til en liten ny bydel for boligtrengende bergensere. Totalt ble det bygd ca. 320 leiligheter, som huset mange barnerike familier. I 1921 bodde det hele 1700 mennesker her. I dag står bare seks av husene igjen, resten av bebyggelsen er

gjennom årene blitt revet, hovedsakelig i forbindelse med byggingen av Puddefjordsbroen, Løvstakktunnelen og Damsgårdstunnelen.

Kommunale utleieboliger

Rothaugskomplekset er kalt byens første kommunale boliganlegg, som fikk 48 toroms- og 32 treroms leiligheter. Samtidig ble tilsvarende boliger oppført i Kirkegaten og i Sandviksveien. Av disse er kun sistnevnte fortsatt kommunale, de andre ble overtatt av BOB og er senere solgt videre. Kommunale boliger er med tiden blitt utbredt og i dag finner vi slike boliger av ulik størrelse i alle bydeler, men de er i mindre grad konsentrerte i store boligkomplekser, da dette har vist seg til å bidra til uheldige sosiale forhold. I stedet har kommunen benyttet seg av lovfestet forkjøpsrett til en liten andel av boligene i større borettslag etter hvert som disse har blitt etablert. Vi har i dag cirka 3.400 ordinære kommunale utleieboliger som blir leid ut til vanskeligstilte på boligmarkedet. Årstad bydel har rundt halvparten av utleieboligene. De største konsentrasjonene finnes i levekårssonene Slettebakken og Solheim.

Selvbyggerlag

Nymark-området på Kronstad er det største og mest kjente av Bergen kommunes selvbyggerområder, bygget i perioden 1924-1929. 174 hus ble bygget på tomten vest for det den gang nyanlagte Brann Stadion, for det meste rekkehus og dobbelthus med egen hage. Artiktekten, Leif Grung, la opp til rasjonelle byggemetoder og stor egeninnsats. Kommunen bekostet fagmessig oppsetting av råbygget, huseierne og en privat selvbyggerkomité tok seg av resten. På denne måten ble kostnadene betraktelig redusert.

Kommunens boligarkitekt Jon Knudsen tegnet selvbyggerhusene på Nyhavn i 1922. Anlegget bestod av elleve vertikaldelte tomannsboliger og fire eneboliger. Husene er bygget i tre og er på 1 1/2 etasje. Arkitekt Leif Grung tegnet den funksjonalistiske Jægers Minde Haveby med 78 boliger som ble bebygget fra 1931, de første 58 ble innflyttet i 1937. Grung var en av byens fremtredende arkitekter, og introduserte her funksjonalismen i en sammenhengende villabebyggelse i Bergen. I etterkrigstiden er en rekke boligfelt i hele nåværende Bergen blitt etablert som selvbyggerboliger.

Boligsamvirket

De første kooperative boligselskaper så også dagens lys under og like etter første verdenskrig. «Norsk forening for boligreformer» ble stiftet i Kristiania 24. november 1913, den sprang ut av et europeisk boligreformmiljø med internasjonale kongresser. Norske pionerer med venstremannen Christian Gierløff i spissen drev dette frem, og dette skjedde parallelt i flere byer.

Oslos Bolig og Sparelag (OBOS) ble i 1935 omorganisert og fant en ny form. Eiendomsretten til alle nybygde boliger skulle nå overdras til de nye beboerne (andelseierne) i form av borettslag. OBOS skulle beholde forretningsførsel og et visst tilsyn med vedlikeholdet og ellers ha som hovedoppgave stadig å bygge nye boliger for husløse og boligsøkende medlemmer. OBOS ble dermed rendyrket som et boligbyggelag. Denne ordningen er senere tatt opp av alle boligbyggelag som er organisert etter krigen, og ble første gang lovregulert i 1960. I Bergen har Bergen og omegn boligbyggelag (1941), Vestbo (1946) og Stor-Bergen boligbyggelag (1962) vært de dominerende, sistnevnte fusjonerte med OBOS i 2014.

Studentboliger

Studentsamskipnaden i Bergen ble stiftet 1948 og er med sine nærmere 20 bygninger rundt om i Bergen blant de største eiendomsaktørene på Vestlandet. Studentboligene tilbyr hybler, hybelleiligheter og familieboliger til mer enn 3300 studenter. Alrek beliggende på Årstad i Bergen ble tatt i bruk i 1958. Det ble også tidlig reist studentboliger og Hatleberg ved NHH (1964). Nattland studentby er et anlegg med leieboliger for studenter med barn på Nattland, bygget årene 1968–1970 etter tegninger av arkitektene Jørgen Djurhuus og Erik Fersum. Anlegget består i dag av 20 grønne, gule og røde rekkehus anlagt rundt en allmenning

«De store arbeidsherrers likegyldighet for hvordan arbeidsstokken har det i det hjemlige er i alminnelighet utilgivelig stor. Intet middel vil likevel være så gjennomgripende til arbeidsklassens sedelige forbedring som å skaffe dem rensligere og sunne boliger.»
Henrik Wergeland, ca.1840

Fantoft studentby. Foto fra 2018. Skandinavisk etterkrigsmodernisme. Utleieboliger for Studentsamskipnaden, oppført mellom 1968-1972. Fantoft studentby består av tre lavblokker og en høyblokk i et modernistiske formspråk. Arkitektene Djurhuus og Fersum har tegnet begge anleggene

Landåshallen, Ulriken skole og boligutbygging i Rugdeveien. Foto fra 1964. Det meste av utbyggingen på Landås skjedde i regi av Bergens boligbyggelag, BOB, i årene 1956-61. Området mellom Landåssvingen og Kolstien preges av småhus- og lamellbebyggelse i 3-4 etasjer, orientert rundt fellesfunksjoner og store grønne fellesarealer. Rugdeveien btl ble tegnet av Jørgen Djurhuus og Egil Knoph, i et stramt repeterende formspråk der de delvis inntrukne fargete balkongene utgjør den største variasjonen.

og fem tun med fellesareal og lekeplass. Fantoft studentby ble bygget årene 1969-1972 etter tegninger av de samme to arkitektene. Anlegget rommet 1300 studenter i alt fra hybler til familieleiligheter, men anlegget er under hovedombygging.

Husbanken

Det er vanskelig å omtale den sosiale boligbyggingen uten å nevne Husbanken (tidligere Den Norske Stats Husbank) som fra 1946 er Statens sentrale organ for gjennomføring av boligpolitikken, og har gradvis endret sin rolle fra boligbank til velferdsetat. Banken har finansiert mer enn halvparten av alle boliger i Norge i tiden etter annen verdenskrig. I årene etter 2005 har Husbanken årlig lån- eller tilskudds-finansiert mellom 15 og 20 prosent av alle nybygde boliger. Visjonen innen boligpolitikken har vært at «alle skal kunne bo godt og trygt».

I Bergen har de ulike boligsamvirkene med hjelp av Husbankens finansiering formet hele bydelene. Utbyggingen av de store drabantbyene preget 1960-70-årene Vadmyra i Loddefjord, Olsvik og Mannsverk på Landås er eksempler på storstilte utbyggingsområder med variasjon i bygningstypologi, arkitektur og orientering rundt fellesfunksjoner som butikk, servicebygninger og grønne fellesarealer.